

"ПЛАНЕТА АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ"

символ науки і творчого розуму

Розмова з ректором
Дніпропетровського університету економіки і права ім. А. Нобеля,
професором, доктором економічних наук Борисом Івановичем Холодом

Є в Дніпропетровську унікальне місце, пов'язане з ім'ям шведського інженера і винахідника, засновника найпрестижніших у світі премій, — Альфреда Нобеля. Тут встановлений меморіальний символ "ПЛАНЕТА АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ", що не має аналогів у світі, поряд із ним відкриваються Нобелівські міжнародні економічні форуми, нагороджують переможців Усесвітньої Нобелівської студентської Інтернет-олімпіади з економіки, регіональних Нобелівських економічних турнірів школярів. Для міста, де поки не було і немає жодного "свого" лауреата Нобелівської премії, така символіка і неочікувана, і не зовсім зрозуміла.

Власне, саме з цього почалася розмова з Борисом Холодом, ректором Дніпропетровського університету економіки і права імені Альфреда Нобеля, заслуженим діячем науки і техніки України, доктором економічних наук, професором:

— Традиційно Дніпропетровськ називають містом чавуну і сталі. Його зліт розпочався в XIX столітті і пов'язаний з ім'ям *Олександра Миколайовича Поля* — великого подвижника, підприємця, правозахисника, мецената, знаменитого колекціонера, слава якого успішно перетнула межі імперії, досягла Європи. Саме іноземці, відзначаючи найбільші заслуги нашого співвітчизника в розвитку гірничорудної промисловості (саме він був засновником і "двигуном" розробки найбільшого в світі родовища залізняку!) встановили в Кривому Розі перший пам'ятник *О.М. Полю*. Його невтомна і надзвичайно корисна діяльність на благо рідного міста відмічена званням першого почесного громадянина Катеринослава.

У XX столітті місто на Дніпрі досягло небачених космічних висот при видатному ученому і конструкторі, академіку *Михайлові Кузьмичеві Янгелю* — творцеві трьох поколінь ракетних комплексів, які створили підмурівок стратегічної могутності Радянського Союзу, дозволили зберегти мир на нашій планеті. Упевнений: саме завдяки видатним досягненням *О.М. Поля* і *М.К. Янгеля* місто на Дніпрі здобуло світову славу гіганта металургії і ракетобудування.

На цьому "фоні" *Альфред Нобель* виник начебто зовсім випадково. Річ у тому, що в Дніпропетровську живе відомий у світі медальєр *Євгеній Грошев*. Ще в 1990-і роки він запалився ідеєю увічнити в медалях усіх лауреатів Нобелівської премії. Свій оригінальний і зухвалий задум (подумати тільки: карбувати в металі понад 800 медалей і розмістити їх на особливому пам'ятнику-символі!) майстер спочатку планував реалізувати у Стокгольмі, де і вручають премії. Проте встановити в Швеції Нобелівський символ не вдалося, на те було багато причин. Найбільше лауреатів Нобелівської премії подарувала світу Америка, але прагматичні американці не повірили, що символ із такою кількістю медалей можна встигнути створити за одне життя. Грандіозна ідея "повисла в повітрі".

Саме в ці важкі для *Грошева* дні й відбулося наше знайомство. Було це 2000 р., коли я працював заступником мі-

ністра освіти і науки України. У нас з'явилася одна загальна мрія й одна мета: "ПЛАНЕТА АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ" мусить бути в Україні!" Вибрали чудове місце: Європейську площу столиці. Але роки минали, а справа не рухалася. Відверто кажучи, київські чиновники зволікали. Тоді ми і подумали про рідне місто: вдома і стіни допомагають.

— *Міське начальство підтримало вашу ідею?*

— У них була купа своїх турбот. Головне — нам не завжали. Щоправда, проект почав реально втілюватися в життя тільки 2006 року, коли я повернувся в рідні пенати і зайнявся "живою справою" — знов очолив Дніпропетровський університет економіки і права.

Спочатку ми планували встановити Нобелівський символ на площі перед Південмашем — саме тут, на ракетному гіганті, була створена ракетно-космічна техніка світового рівня, тут створювали стратегічну зброю, що зберегла мир на планеті. Після розпаду СРСР Україна відмовилася від володіння ядерною зброєю, подавши приклад решті країн. Мир без зброї і воєн, — саме про це мріяв *Альфред Нобель*, заснувавши премію миру. Як символ внеску України в ядерне роззброєння, пам'ятний знак "ПЛАНЕТА АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ" передбачали виготовити з матеріалів утилізованих стратегічних ракет. Цю ідею гаряче підтримав *Леонід Данилович Кучма*, президент України, за якого в "холодній війні" поставлено останню крапку.

Над створенням пам'ятного знаку працювала велика група вчених — "тривкістів" (звичніше — "прочнистов"), конструкторів, скульпторів, ливарників. Всі вони допомогли в максимально стислі терміни втілити наш задум у життя.

— *Тобто реалізація ідеї почалася, як тільки у неї з'явилася, нарешті, "постійна прописка"?*

— Ще на етапі активного обговорення ідеї я замислився: так, встановимо ми символ, — а що далі? Дивіться, скільки у нас у країні пам'ятників. Багато з них урочисто відкриті — і незабаром забуді. Я так розумію, що пам'ятники повинні працювати — і на сьогодні, і на майбутнє. У цьому плані нобелівський символ для мене — ідеальний приклад служіння людству та науці. Лауреати нобелівських премій становлять інтелектуальну еліту світу, це має надихати і виховувати молодь. Саме тому Нобелівський символ став надбанням не тільки нашого університету, до нього приходять екскурсії школярів, наречені. До речі, саме діти і студенти запропонували вважати "ПЛАНЕТУ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ" офіційним символом Дніпропетровська.

— *Борисе Івановичу, скільки років пішло на реалізацію задуму?*

— Офіційне відкриття відбулося під час Першого Нобелівського міжнародного економічного форуму 13 вересня 2008 р. Спочатку наша символічна земна куля була прикрашена портретами тільки 300 Нобелівських лауреатів, — останні були ще в роботі. Сьогодні їх уже понад 800 — рівно

стільки, скільки історія знає лауреатів. Саме тут відбуваються важливі для студентів і викладачів події: посвячення в студенти, вручення дипломів, пам'ятних нагород.

— *А Вас не бентежить та обставина, що серед лауреатів Нобелівської премії немає жодного нашого земляка?*

— Категорично не згодний із таким твердженням. "Українське коріння" мали і знаменитий фізіолог *Ілля Мечников*, і мікробіолог *Зельман Ваксман*, і хімік *Роальд Гофман*, фізик *Георгій Шарпак*, письменник *Агнон*, економіст *Саймон Кузнец*. Так, вони прославили інші країни, але це — не їхня провина, а наша біда. Візьміть біографію *Саймона Кузнеця*. Народився в Харкові, після закінчення гімназії вступив до Харківського університету. Там, у рідному місті, опублікував свою першу наукову статтю. 1921-го року в Україні почався страшний голод, і *Саймон* разом із сім'єю емігрував до США. Там його батько змінив прізвище — став *Смітом*, — а *Саймон* зберіг своє родове прізвище, залишився *Кузнецом*, тільки ім'я видозмінив. З цим прізвищем він і став відомим як лауреат премії банку Швеції з економіки.

— *До речі, ще декілька слів про голод 1921 року. Як, на Вашу думку, чому сьогодні, серед усіх суперечок про ті часи і події, так наполегливо замовчують внесок легендарного дослідника Арктики, видатного гуманіста, Нобелівського лауреата Фрітьофа Нансена, який і свою премію, і зібрані ним колосальні засоби вклав у порятунок тих, хто голодував в Україні і, зокрема, на території нинішньої Дніпропетровської області?*

— Це, швидше, питання до політиків. Влада і раніше, і тепер прагне приховати справжні масштаби голоду 1921 року на півдні країни. *Ленін* і його соратники дуже підозріло поставилися до місії *Нансена*, перш за все, тому, що він був Верховним комісаром Ліги Націй у справах військовополонених і біженців, допомагав їм отримати статус "громадян Європи". Він очолював Всеєвропейську організацію допомоги тим, хто голодує, яка реально врятувала від голодної смерті тисячі наших співвітчизників. *Фрітьоф Нансен* зробив громадянський і людський подвиг (див. "Світогляд", №1, 2009 — ред.). І медаль із його портретом заслужено прикрашає сьогодні наш меморіальний символ, — а він, своєю чергою, стає "точкою старту" для поглибленого вивчення життя і творчої спадщини Нобелівських лауреатів.

— *Що Вас особисто підтовхнуло до розуміння підходу до змісту сучасної освіти — як "освіти для життя"?*

— 2008 року на економічному конгресі в Стамбулі я зустрічався з *Джозефом Стігліцем*, лауреатом Нобелівської премії, професором Колумбійського університету. Кілька років тому цей американський учений попереджав про прийдешню світову кризу, проте висновків ні з його робіт, за які він був удостоєний премії, ні зі змісту його Нобелівської лекції ніхто не зробив — ні в Америці, ні в Європі, ні в Азії... Схоже, історія справді нічому нас не вчить?!

Ось тому ми і розгорнули сьогодні вивчення праць і досягнень лауреатів Нобелівської премії на різних етапах підготовки фахівців — у школі, в університеті, на кафедрах.

Сьогодні необхідно готувати кадри для ринкової економіки інакше, ніж учора. У цьому плані мені імпонує той шлях, яким зараз іде Грузія. Крихітна країна, що практично не має своєї сировинної бази, нині випереджає багато країн світу за темпами економічного зростання. Поки правителі багатьох пострадянських держав експериментували або роздумували, як краще облаштувати подальше щасливе життя своїх громадян, *Михайло Саакашвілі*, президент, який здобув освіту в чотирьох найкращих вузах світу(!), діє. І сьогодні, в умовах світової кризи, яка триває, Грузія стрімко розвивається. Пріоритетними завданнями названо знищення злочинності та корупції, полегшення підприємницького старту...але головне — освіта! Сьогодні вся Грузія вчиться: вивчає іноземні мови, освоює новітні комп'ютери, реально переорієнтовує свою економіку на світові стан-

Президент України (1994–2005 рр.) Л.Д. Кучма, президент НАН України Б.Є. Патон вручають диплом .....
переможниці конкурсу .....

дарти. Нам усім пора з'ясувати: усвідомлений вступ людства до ери освіти і науки — це єдиний шлях, який веде його до конструктивного розвитку й удосконалення... Це — саме те, до чого закликав нас *Тарас Шевченко*: "і свого навчайтесь, і чужого не цурайтесь".

Відкриття меморіального символу "Планета Альфреда Нобеля". Автори: Борис Холод і Євгеній Грошев. Дніпропетровськ, 13 вересня 2008 р.

На відзнаку успіхів у популяризації Нобелівського руху, 26 жовтня 2010 року Дніпропетровському університету економіки і права присвоєно ім'я Альфреда Нобеля.

Першим на цю подію відгукнувся Леонід Кучма, Президент України (1994–2005 рр.), академік Міжнародної академії астронавтики, співголова Опікунської ради Добродійного фонду "ПЛАНЕТА АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ": "Сердечно поздоровляю колектив Університету і його ректора, професора Бориса Холода, з присвоєнням університету імені Альфреда Нобеля. Ви це заслужили своєю надзвичайно ефективною діяльністю з розвитку нобелівського руху і організацією освіти на найсучаснішому рівні."

Сподіватимемося: зерна, кинуті в благодатний ґрунт освіти і науки, прекрасно проростуть... Президент Польщі Олександр Квасневський (1995–2005) так висловився з цієї нагоди: "Як Почесний професор ДУЕП, я мав можливість неодноразових зустрічей з Борисом Холодом, також мав багато цікавих бесід із ним під час своїх перебувань в Україні. Він є прикладом неустанної віри в те, що освіта є не тільки суспільним благом, але й перш за все — місією та публічним обов'язком, гідним найвищої похвали та визнання".

*Володимир Платонов,
письменник, м. Дніпропетровськ*